

ARAŞTIRMA NO:1

COVID-19 SALGINININ NEDEN OLDUĞU EKONOMİK DURAKSAMANIN
KATILIM BANKALARI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

RAPOR

17.07.2020

Araştırma Ekibi :

Prof. Dr. Necdet ŞENSOY

Doç. Dr. Osman BAYRAKTAR

Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin ARSLAN

İstanbul Ticaret Üniversitesi,

İslam Ekonomisi ve Ekonomik Sistemler Uygulama ve Araştırma Merkezi

Örnektepe Mah. İmrahor Cad. No: 88/2, Beyoğlu 34445 / İstanbul.

<https://ww4.ticaret.edu.tr/islamekonomisi/>

İÇİNDEKİLER

1. GİRİŞ
2. DÜNYA'DA İSLAM BANKACILIĞI
3. TÜRKİYE'DE KATILIM BANKALARININ BANKACILIK SEKTÖRÜ İÇİNDEKİ YERİ
 - 3.1. Türkiye Katılım Bankaları Birliği verileri
 - 3.2. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu verileri
 - 3.2.1. Katılım bankalarının topladıkları ve kullandırdıkları fonların gelişimi
 - 3.2.2. Ticarî kredilerin payı
 - 3.2.3. Yabancı Paranın payı
 - 3.3. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası verileri
4. ARAŞTIRMA BULGULARINA GÖRE ÖNE ÇIKAN KONULAR
 - 4.1. Katılım Bankalarının Reel Ekonomiyi Finanse Etmesi
 - 4.2. Sadık Fon müşterileri ve Yapışkan Fonların Bulunması
 - 4.3. Dijitalleşme ve Uzaktan Çalışma
 - 4.4. Katılım bankaları hem fon kullandırmada, hem de fon toplamada bankacılık sektörünün üzerinde büyüme oranı ile büyümeye devam ediyor olması, son dönemde katılım hesaplarındaki normal artış trendi devam etmekte olması
 - 4.5. Piyasa Faiz oranının Katılım Bankalarına etkisi
 - 4.6. Ekonomi Yönetiminin Pandemi sürecinde Aldığı Önlemler
 - 4.7. Farklı hesap türlerinin ve farklı Müşteri kesimlerinin etkilenmesi
 - 4.8. Zor zamanlarda sığınılacak limanlar
 - 4.8.1. Merkez bankası Katılım bankaları ilişkisi
 - 4.8.2. Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
 - 4.9. Fırsatlar
 - 4.10. Tehditler
 - 4.11. Çalışanların Sağlığı Açısından Geçmiş ve Gelecek Tedbirler
5. BULGULARIN SORU VE CEVAPLARINA GÖRE ÖZETLENMESİ
6. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME
7. KAYNAKLAR

EK:Yapılandırılmış Mülakat Soruları

1. GİRİŞ

Ülkemizde faaliyet gösteren katılım bankalarının ekonomik duraksamadan nasıl etkilendiğini ortaya koymak amacıyla Türkiye Katılım Bankaları Birliği ve adı geçen kurumların yönetimlerine yöneltilen sorulara alınan cevaplardan çıkan değerlendirmeler bir rapor haline getirilmiştir.

1.1. Araştırmanın Amacı ve Yöntemi

Bu araştırma ile Türkiye bankacılık sektörünün önemli bir aktörü olan Katılım Bankalarının, ekonomik hayatta genel bir durgunluğa yol açan salgın ortamından iş süreçleri, müşteri ve çalışan boyutlarında nasıl etkilendikleri, bu sürece uyum sağlamak için ne tür tedbirler geliştirdikleri ve ileriye yönelik tutumlarının ne olduğu konularının irdelenmesi amaçlanmıştır. Katılım Bankalarının kâr-zarar paylaşımı esasına göre çalışmaları, kredi kullandırmada reel ekonomik faaliyetleri finanse etmeleri araştırmanın önemini artırmaktadır.

1.2. Veri Toplama Aracı

Araştırma verileri, yapılandırılmış mülakat yöntemi ile toplanmıştır. Hazırlanan soru seti (Ek. 1), hem Türkiye Katılım Bankaları Birliği aracılığıyla, hem de doğrudan ilgili bankaların genel müdürlüklerine iletilmiştir. Sorular ilgili bankaların strateji müdürlüklerince cevaplanmış, Türkiye Katılım Bankaları Birliği aracılığıyla tarafımıza iletilmiştir.

Araştırmanın yüzyüze yapılmamış olması, beyan edilen görüşlerin daha fazla açıklanmasına imkân vermemiştir.

2. DÜNYA'DA İSLAM BANKACILIĞI

İslam Kalkınma Bankası'nın Özel Sektörü Geliştirme Şirketi ICD¹ tarafından yayımlanan İslami Finans Gelişim Raporu 2019'a göre²2018 yılı itibarıyla İslami finansal varlıkların küresel hacmi 2,5 trilyon (2.524 milyar) dolardır. İslami finansal varlıkları tanımı içinde bankacılığın yanında sukuk, diğer islami finansal kuruluşların, islamî fonların ve tekafül şirketlerinin varlıkları da bulunmaktadır.

İslamî finansal varlıkların %70'ini 1,8 trilyon (1.760 milyar) dolarla, İslam bankacılık varlıkları oluşturmaktadır. Dünya'da 72 ülkede 520 adet İslam bankası bulunmaktadır. Bunların 301 adedi tam teşekküllü (Full Fledged) İslam Bankası , 219 adedi ise konvansiyonel bankaların içinde bulunan pencere banka niteliğindedir. 2018 yılı itibarıyla toplam küresel banka varlıkları(konvansiyonel ve islamî) içinde İslam bankalarının payı % 6 dır.

520 bankanın 418 adedi ticari banka, 58 tanesi ise yatırım bankası olarak faaliyet göstermektedirler. İslam bankalarının küresel hacminin 2024 yılında 2,2trilyon dolara, küresel toplam islami finansal varlıkların ise 3,5 trilyon dolara ulaşması beklenmektedir.

¹TheIslamic Corporation for the Development of the Private Sector (ICD)

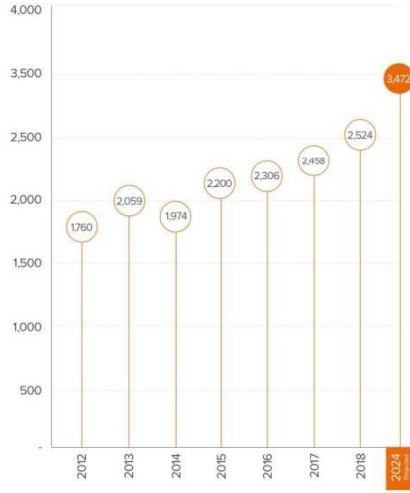
²IFDI2019,ICD-REFINITIV Islamic Finance Development Report 2019, www.icd-ps.org

Global Islamic Finance Landscape

US\$ 2.524 Trillion
Total Islamic Finance Assets in 2018

1,447
Total Islamic Financial Institutions* in 2018

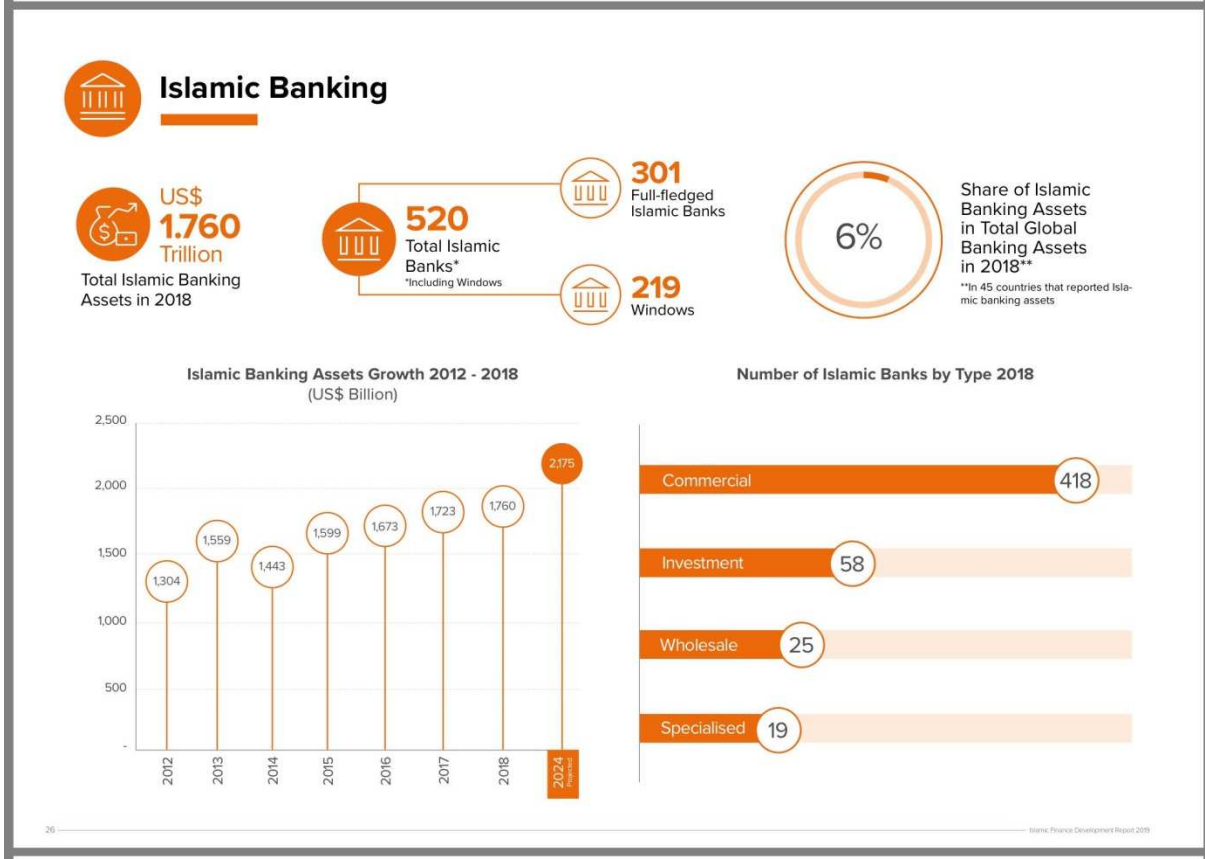
Islamic Finance Assets Growth 2012 - 2018
(US\$ Billion)

Distribution of Global Islamic Finance Assets
*Including Windows

Sector / Asset Class	Size	Share of Islamic Finance Assets	Number of Institutions / Instruments	Number of Countries Involved
Islamic Banking	US\$ 1,760 Billion	70%	520 Islamic Banks*	72
Sukuk	US\$ 470 Billion	18%	2,887 Sukuk Outstanding	27
Other Islamic Financial Institutions	US\$ 140 Billion	6%	592 OIFIs*	54
Islamic Funds	US\$ 108 Billion	4%	1,701 Funds Outstanding	28
Takaful	US\$ 46 Billion	2%	335 Takaful Operators*	47

Kaynak: IFDI2019,ICD-REFINITIV Islamic Finance Development Report 2019,
www.icd-ps.org

Kaynak: IFDI2019,ICD-REFINITIV Islamic Finance Development Report 2019,
www.icd-ps.org

3. TÜRKİYE'DEKİ KATILIM BANKALARININ BANKACILIK SEKTÖRÜ İÇİNDEKİ YERİ

Türkiye’de 1983 yılında Bakanlar Kurulu Kararnamesi ile, “Özel Finans Kurumları” adıyla uygulanmaya başlanan faizsiz bankacılık, 2005 yılında konunun 5411 sayılı Bankacılık Kanunu’na dahil edilmesiyle “Katılım Bankaları” adını almıştır. Şu anda altı adet katılım bankası faaliyet göstermektedir. Bankalara ilişkin kurumsal bilgiler Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1. Katılım Bankaları Bilgileri*

Banka	Kuruluş Yılı	Sermaye Yapısı	Şube Sayısı	Çalışan Sayısı
Albaraka Türk	1984	Yabancı sermaye	230	3.791
Emlak Katılım	2018	Kamu sermayesi	11	381
Kuveyt Türk	1989	Yabancı sermaye	428	5.955
Türkiye Finans	2005	Yabancı sermaye	310	3.461
Vakıf Katılım	2015	Kamu sermayesi	106	1.322
Ziraat Katılım	2015	Kamu sermayesi	96	1.042

*31 Aralık 2019 Tarihi itibarıyla

Kaynak: TKBB

Katılım bankalarının bankacılık sektöründeki yerini değerlendirmede üç kaynaktan yararlanılmıştır. Türkiye Katılım Bankaları Birliği, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası.

3.1. Türkiye Katılım Bankaları Birliği verileri

TKBB birliği web sayfasındaki sektör bilgilere göre mukayeseli değişim tabloları³göre katılım bankalarının topladığı ve kullandığı fonlardaki artış hızı, bankacılık sektörünün üzerindedir :

	Aralık 2019-Mart 2020	Aralık 2019-Mayıs 2020
Katılım Bankalarının toplam toplanan fonları	+ % 13,7	+ % 25,8
Kullandırılan fonlar	+ % 16,1 +	% 32,0
Bankacılık sektörünün mevduatları	+ % 8,9	+ % 15,8
Kullandırdığı Krediler	+ % 9,1	+ % 19,2

Mayıs 2020 tarihi itibarıyla katılım bankalarının personel sayısı 16.312 kişi, şube sayısı ise 1.190'dır. Personel sayısı bankacılık sektörünün % 8'i, şube sayısı ise % 10,5'i seviyesindedir.

Katılım Bankalarının bankacılık sektörü içindeki payı ise aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

	Aralık 2019	Mart 2020	Mayıs 2020
Toplanan fonlar açısından	% 8,4	% 8,8	% 9,1
Kullandırılan fonlar	% 5,5	% 5,8	% 6
Toplam Aktif	% 6,3	% 6,5	% 6,8

3.2. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu verileri

Bu başlık altında, BDDK'nın haftalık bülten verilerinden 2019 yıl sonu, ekonomik kapanmanın başladığı 13 Mart 2020 ile güncel veri olarak 03 Temmuz 2020 tarihlerindeki katılım bankalarının ve mevduat bankalarının çeşitli yönlerden görünümü karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir.

3.2.1. Katılım bankalarının topladıkları ve kullandırdıkları fonlar :

Katılım bankalarının topladığı Fonlar

Milyar TL	27 Aralık 2019	13 Mart 2020	03 Temmuz 2020
Katılım bankalarının topladıkları fonlar	213,7	238,8	271,8

³www.tkbb.org.tr/Sektör Bilgileri/ Mukayeseli Tablolar

Türk Parası (TP)	89,9	90,8	113,3
Yabancı Para (YP)	123,3	148,-	158,5

Katılım bankalarının aynı dönemlerde kullandıkları fonlar

Kullandıkları fonların toplamı	137,1	156,6	193,4
TP	81,7	93,8	126,7
YP	55,4	62,8	66,7

düzeyindedir⁴.

Buradan yapılan gözlem, toplanan fonların yılbaşından Mart ortasına kadar %11,7 artarken 13 Mart'tan 03 Temmuz'a %13,8 artmış olmasıdır. Kullanılan fonlar ise, yılbaşından Mart ortasına kadar %14,2 artmışken 13 Mart'tan 03 Temmuz'a %23,5 artmıştır.

Mart - Temmuz 2020 döneminde bankacılık sektöründe kredi hacmindeki genişlemenin, salgın nedeniyle sıkıntıya düşen firmaları desteklemek amacıyla alınan tedbirler olduğu bilinmektedir. Bu dönemde katılım bankaları ile mevduat bankalarını karşılaştırmak yararlı olacaktır.

Mevduat Bankaları (milyarTL)	13 Mart 2020	03 Temmuz 2020	Artış
MB Toplam Krediler	2.441,3	2.819,3	% 13,4
KB Toplam kullanılan fonlar	156,6	193,4	%23,5

Katılım bankalarındaki artışın mevduat bankalarının kredi artışından yüksek oranda gerçekleştiği görülmektedir. Sırasıyla %23,5 ve % 13,4.

Aynı karşılaştırmayı toplanan mevduat/fonlar açısından yaparsak:

Milyar TL	13 Mart 2020	03 Temmuz 2020	Artış
MB Toplam Mevduat	2.489,7	2.794,-	% 12,2
KB Toplam Top. Fonlar	238,8	271,8	% 13,8

⁴BDDK Haftalık Bankacılık Sektörü Verileri, www.bddk.gov.tr

Toplanan fonlardaki artış hızının da mevduat bankalarının topladıkları fonlardaki artış hızından yüksek olduğu, ancak kullanılan fonların artış hızındaki fark kadar olmadığı anlaşılmaktadır.

3.2.2. Ticarî kredilerin payı

Katılım bankalarının iş modelleri gereği bireysel ihtiyaçlardan çok reel sektörün ihtiyaçlarını fonlaması beklenir, bunu görmek amacıyla fonlamada bireysel ve ticarî kesimlerin ağırlıklarını analiz edersek:

Katılım Bankaları (milyar TL)	13 Mart 2020	03 Temmuz 2020	Artış
Ticarî / Toplam Kullanılan	136,6/156,6=0,87	167,9 /193,4 =0.87	-
Mevduat Bankaları Ticarî/ Toplam Krediler	1.840,5/2.441,3=0.75	2.141,5/2.819,3=0.76	+0,01

Katılım bankalarının kullandığı toplam fonların içinde ticarî fonlama 0,87 payla mevduat bankalarının toplam kredileri içindeki ticari kredilerin payından %11 daha fazladır. Bu oran açısından ilgili dönemde katılım bankalarında bir değişme olmazken, mevduat bankalarında küçük bir artış (%1) gözlenmiştir.

3.2.3. Yabancı Paranın payı

Katılım bankalarının toplam toplanan ve kullanılan fonlar içinde Yabancı Para cinsinden toplanan fonların payı:

Milyar TL	27 -12-2019	13 Mart 2020	03 Temmuz 2020
Toplanan: YP/Toplam	0.58	0.62	0.58
Kullanılan: YP/Toplam	0.40	0.40	0.34

Katılım bankalarında toplanan fonların içinde yabancı paranın ağırlığı, kullanılan fonlardaki yabancı para ağırlığından daha fazladır. Bu durumda kullanılmayan yabancı para likidite varlığı ortaya çıkmaktadır.

Aynı açıdan mevduat bankalarına baktığımızda:

Milyar TL	27 -12-2019	13 Mart 2020	03 Temmuz 2020
Toplanan: YP/Toplam	0.50	0.51	0.49
Kullanılan: YP/Toplam	0.34	0.33	0.31

Mevduat bankalarında gerek mevduat (toplanan fonlar) gerekse krediler (kullandırılan fonlar) açısından yabancı paranın payı katılım bankalarının altında kalmaktadır.

3.3. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası verileri

TCMB Haftalık Para ve Banka istatistikleri incelenerek⁵ mevduat ve kredi hacimleri açısından gelişmeler gözlemlenmeye ve yorumlanmaya çalışılacaktır.

3.3.1. Mevduatlarda Değişimler

TCMB 03.07.2020 Tarihli Haftalık Para ve Banka İstatistikleri- Bankacılık Sektörü Seçilmiş Bilanço Büyüklükleri –

I. TL MEVDUATLAR-I. I. Mevduat Bankaları, I. II. Katılım Bankaları

II. YP MEVDUATLAR - II. I. Mevduat Bankaları, II. II. Katılım Bankaları

% değişimler

	Haftalık	Önceki Beş Hafta	Yıl sonuna Göre	Geçen Yılın Aynı dönemine göre
<i>TL Mevduatlar</i>	0,09	0,93	21,87	48,78
Mevduat Bankaları	0,11	0,93	21,54	46,45
Katılım Bankaları	- 0,17	0,94	26,14	85,46
<i>YP Mevduatlar</i>	- 0,42	0,40	19,24	32,06
Mevduat Bankaları	- 0,40	0,50	18,30	30,35
Katılım Bankaları	- 0,63	- 0,43	27,99	48,88

Geçen yılın aynı dönemine göre gerek TL gerek de YP mevduatta katılım bankalarındaki artış mevduat bankalarının oldukça üzerindedir. TL: %85,5 > %46,5 – YP: % 48,9>% 30,4. Yıl sonuna göre bakıldığında da aynı durumun devam ettiği görülmektedir. TL: %26,1 > % 21,5 - %28 > %18,3.

Ancak son haftada çok küçük bir azalma ortaya çıkmıştır. Bu durum düşük faiz ortamı ve özellikle konut sektörünün teşviki amacıyla yapılan kampanyaların etkisiyle tasarruf sahiplerinin katılım hesabında kalmak yerine konuta yönelmelerinden kaynaklanmış olabilir. Mevduat bankalarında da azalma olmamakla birlikte haftalık artışın sifıra yakın olduğu görülüyor.

3.3.2. Kredilerde Değişimler

⁵www.tcmb.gov.tr/İstatistikler/Haftalık Para ve Banka İstatistikleri 15-07-2020

TCMB 03.07.2020 Tarihli Haftalık Para ve Banka İstatistikleri- Bankacılık Sektörü Seçilmiş Bilanço Büyüklükleri – I. MALİ OLMAYAN KESİME VERİLEN KREDİLER- I.II. Mevduat Bankaları - I. IV. Katılım Bankaları incelendiğinde aşağıdaki tablo ortaya çıkmaktadır:

% değişim

	Haftalık	Önceki 5 Hafta	Yıl sonuna Göre	Geçen Yılın Aynı dönemine göre
Krediler (Kullandırılan Fonlar) ⁶	0,43	0,71	23,40	30,46
Mevduat Bankaları	0,48	0,68	23,16	30,16
Katılım Bankaları	0,64	1,10	37,60	54,61

Düşük faiz ortamı ve kampanyalar ekonomideki kredi hacminde hızlı bir büyümeye yol açmıştır. Bu etkinin katılım bankaları üzerinde daha fazla olduğu görülmektedir. Son hafta : %0,64> %0,48; önceki 5 haftaya göre %1,1 > %0,68.

4. ARAŞTIRMA BULGULARINA GÖRE ÖNE ÇIKAN KONULAR

4.1.Katılım Bankalarının Reel Ekonomiye Finanse Etmesi

Fonlama yöntemlerinin gerçek mal ve hizmet ticaretine dayalı olma gereği katılım bankalarının ayırıcı özelliği olarak güçlü yanını oluşturmaktadır. İşletmeler finansal sıkışıklık dönemlerinde ticarî faaliyetlerini ve nakit akışlarını devam ettirmeyi önceler, bu nedenle katılım bankası fonlarının geri ödenme kabiliyetinin göreceli olarak daha yüksek olduğu vurgulanmaktadır. Mal ve hizmeti doğrudan finanse eden kuruluşlar olan katılım bankalarının konvansiyonel bankalara göre kredi dönüşlerinde daha az sıkıntıyla karşılaşacakları beklenmektedir.

Salgın döneminde ortaya çıkan kur riski de katılım bankalarının açık pozisyon taşımaması sayesinde minimize edildiği ifade edilmektedir.

Tüketici kredilerinin fonlama portföyündeki payının geleneksel bankalara kıyasla düşük olması ve türev ürünler işlemleri gibi finansal piyasa işlemlerinde risklerinin düşük olması krize karşı güçlü olmalarını sağlamakta olduğu anlatılmaktadır.

Üretim faaliyetinde bulunan müşterilerin gelecek iki, üç yıl için yatırım harcamalarını durduracakları beklentisi ifade edilerek, ilave yatırımlar için sürdürülebilir bir ekonomik büyümenin yakalanmasının bekleneceği öngörülmektedir.

⁶Mali olmayan kesime verilen krediler

Katılım bankalarının reel ekonomik faaliyetleri finanse etmesine, tüketici kredilerinin payının geleneksel bankalar göre düşük olmasına ve türev işlemlerin bulunmamasına önemli üç unsur olarak sürekli işaret edilmektedir.

Daha küçük ve dinamik organizasyon yapılarına sahip olmaları, daha sadık müşteri kitlesi ile çalışmakta olmaları da üstün yanları olarak öne çıkmaktadır. Müşterilerine agresif pazarlama yapmayıp onlara gereksiz risk aldirmamaları ve tabii gerçek bir ekonomik aktivitenin fonlanıyor olması katılım bankalarını ekonomik yavaşlama dönemlerinde dayanıklı kılmakta olduğu söylenmektedir. Katılım bankaları önceden belirlenmiş bir getiri oranı vaat etmediği için marjların daraldığı dönemlerde bu bir avantaj olmaktadır. Mal ve hizmetin doğrudan fonlanması dolayısıyla atıl fon kullanımı yapmaması ve kur riski taşımaması üstün yanları olarak sayılmaktadır.

Katılım bankalarının doğrudan ticareti finanse etmesi krize karşı dayanıklılıkta güçlü yanını oluşturuyor, ancak krizden çıkarken bu özellik zayıf yana dönüşüyor. Bu kriz reel sektör krizi olduğu için işletmelerin nakit ihtiyacı oluşmakta, katılım bankaları ticareti fonladığı için müşterilere kullanılan krediler işletmeye direkt olarak nakit girişi sağlayamamaktadır.

Güçlü yanını oluşturan finansman yöntemlerinin gerçek mal ve hizmet ticaretini desteklemesi kredi geri ödenmesinde kendini göstermektedir. Kredi müşterileri faaliyetlerini sürdürebilmek için sürekli fona ihtiyaç duyduklarından geri ödemede katılım bankalarına öncelik tanımaları bir gereklilik olmaktadır. Sadık fon müşterileri sayesinde katılım bankaları daha düşük oranda likidite sorunu yaşar. Düşük Pazar payı da zımni olarak katılım bankalarını koruyan bir olgudur.

Piyasa faizlerinin arttığı kriz dönemlerde, dağıtılan kâr payı oranlarının faiz oranlarının gerisinde kalması fon toplama tarafında zorluklar yaratmaktadır. Ancak son dönemde geliştirilen ürünlerle katılım bankalarının da piyasa faizine paralel getiri sağlayabildiği söylenmiş. Katılım bankaları açısından “Fintech” ler büyük fırsatlar sunmaktadır. Katılım bankaları gerçek ticareti fonladığı için reel sektör nezdinde ekonomik karşılığı bulunmaktadır. Krizler katılım bankaları açısından fırsat oluşturmaktadır. Katılım bankalarının dağıtım kanalları ve Pazar payı itibarıyla rakiplerinin gerisinde olması, zayıf yanını oluşturmakta, bilanço büyüklüğünün sektörün gerisinde olması da daha kırılabilir olmasına yol açmaktadır.

Katılım bankalarının konvansiyonel bankalara üstünlükleri arasında murabaha işlemlerinin sadece ticarî amaçla kullanılması nedeniyle kullanılan kredinin geri dönüşünü kolaylaştırmakta olduğu söylenebilir. Katılım bankalarının doğrudan ticareti finanse etmesi, katılım bankalarından kullanılan finansman maliyetinin sabit olması, satılan malın fiyatının değişmeyeceği ilkesi, müşterilerin planlamalarını doğru bir şekilde yapmalarını sağlamaktadır. Katılım bankalarında borcu geri çağırarak yerine borcu yöneterek müşterilerine yardımcı olmak esastır. Katılım bankalarının pazar paylarının sınırlı olması, küçük ve dinamik organizasyon yapıları, sadık müşterilerinin olması konvansiyonel bankalarla karşılaştırıldıklarında avantajlı yönleri olarak sayılabilir.

Reel sektörü doğrudan finanse etmeleri katılım bankalarını krize karşı doğal koruma sağlamakta ancak krizden çıkışta konvansiyonel bankalar kadar çok sayıda araca sahip değildirler. Çünkü katılım bankaları doğrudan nakit ve likidite enjekte edememektedirler.

Katılım bankaları sürdürülebilir bir finansal sistem sunmaktadır.

Katılım bankaları mal/hizmetleri doğrudan fonlayarak reel ekonomik faaliyetleri finanse etmesi, tüketici kredilerinin kredi portföylerindeki payının düşük olması, türev ürünleri piyasalarında işlem yapmaması bu dönemde katılım bankalarını daha avantajlı konuma taşımıştır. Ek olarak, katılım bankalarının müşterileri ile yakın ilişkide olması ve bu dönemde müşterilerini destekleyen paketler açıklaması uzun dönemde katılım bankacılığını müşteri gözünde de daha üstün noktalara taşıyacaktır.

4.2. Sadık Fon müşterileri ve Yapışkan Fonların Bulunması

Faize karşı duyarlı müşterilerin katılım bankalarına yöneliyor olması, bankaların sıcak ve samimi ilişkiler kurması nedeniyle katılım bankalarının sadık müşterileri bulunmaktadır. Alınan tedbirlerin sıkı takip ve uygulanması sonucunda, katılım bankaları normalleşme sürecinde müşteri sadakatini ve müşteri tabanlarını artırabilir.

4.3. Dijitalleşme ve Uzaktan Çalışma

Uzaktan çalışma sabit faaliyet maliyetlerinde azalışa neden olmakta. Müşterilerine verilen hizmet süresinde ve kalitesinde herhangi bir azalma gözlemlenmemekte, toplamda verimlilikte azalış yok. Ayrıntısıyla düşünüldüğünde iç ve dış müşterilerle temas halinde olan, bağımlılığı yüksek birimlerde verimlilik azalışı, ama bilgi teknolojilerine dayalı birimlerde verim artışı gözleniyor. Genel müdürlüklerde ofis dışında çalışma ve online toplantılar yaygın. “Fintech” ler yaygınlaşacak, çalışanlar robotik süreçlerle karşılaşacaklar. Yetkinliklerinde analitik yönlerin öne çıkacağı bir dönem geliyor. Yüksek kârdan ziyade sürdürülebilir ve sağlıklı bir büyüme hedeflenecek. Limitli tüzel müşterilere şubeye gelmeden mobil finansman ile murabaha işlemleri gerçekleştirilebilmektedir. Kriz sonrası fırsatlar doğabilir. Bu dönem takım çalışmasına uyum gerektiriyor ve kuruma aidiyetin gelişmesine yol açıyor. Uzaktan çalışmanın gerektirdiği teknolojik kapasite ve kabiliyet katılım bankalarında bulunmakta ve daha da artırılması gerekmektedir. Katılım bankaları da diğer bankalar gibi uzaktan çalışma, operasyonel süreçlerin devamlılığı ve müşteri deneyimine önem veriyor. Sanal dünyanın kapıları ardına kadar açılmıştır. Alışkanlıkların ve tutumların değiştiği bu dönemden katılım bankaları da etkilenecektir. Bankaların geçmişte yapmış oldukları dijital dönüşüm süreci ve yapılan yatırımlar yıllardan beri sürmektedir. Katılım bankacılığı ilkeleri çerçevesinde yeni finansman modellerinin hayata geçirilmesi ve yenilikler dijital altyapı ile desteklenirse daha kolay uygulama imkânı bulacaktır. Dijital kanallardan kredi kullandırma açısından mevduat bankalarına göre daha sınırlı olan katılım bankaları için bu bir tehdit unsurudur. Şubesiz bankacılık hizmetlerinin geliştirilmesinde atılan adımlar yaşanan pandemi sürecinde test edilmektedir. Bu konunun bankacılıkta rekabeti önemli ölçüde etkileyeceği düşünüldüğünde katılım bankalarının dijital kanallardan hizmet sunumu gelecek dönemlerde daha da artacaktır. Katılım bankaları teknolojik hizmet kapasitesine sürekli olarak yatırım yapmaktadır. Bundan sonra da dijitalleşmeye verilen önem giderek artacaktır. Müşterilerin bundan sonra dijital kanallardan sunulan hizmetlere daha fazla talep göstermesi beklenir. Çalışanlarına ve müşterilerine daha sağlıklı bir ortam sunan

bankalar tercih edilecektir. Bu süreçle birlikte bankalar, hem çalışanlarına dijitalleşme konusunda daha fazla yatırım yapacaklar hem de teknoloji ve uzaktan hizmet verme altyapılarını güçlendireceklerdir. Bu süreçle birlikte önemi artan sağlık, gıda, teknoloji, e ticaret sektörleri bankaların ilgi alanında olacaktır. Katılım bankaları bu dönemden sonra daha yoğun dijitalleşme içinde olmalı. Salgın sonrası süreçte müşterilerin dijital kanal kullanımlarının eskiye nazaran artmasını, işlemlerini şube kanalı yerine alternatif dağıtım kanallarından yapmayı tercih edeceklerini bekliyoruz. Dijital kanallardaki hizmetlerin en hızlı ve memnun edici süreçlerle sağlanması için bu konuda yatırımların önceliklendirileceği ifade edilmektedir. Stratejik hedefler belirlenirken gelecek trendleri düşünen katılım bankaları dijitalleşmeye önem vermişlerdi. Katılım bankalarının teknolojik hizmet kapasitesinin yeniden yapılandırılmasında, uzaktan çalışmaya açık bir yapının önceliklendirileceği, dijital dönüşüm, kişiselleştirilmiş ekranlar ve biyometrik analizler üzerine yapılan çalışmalara ağırlık verileceği ifade edilmektedir. Müşterilerin mobil şubeyi banka ile iletişimde birinci kanal olarak kullanacağı öngörülmektedir.

31 of 77 ak: BDDK

MEVCUT 6 KATILIM BANKASI'NIN İNTERNET BANKACILIĞI VERİLERİ

	2017	2018	2019
Aktif Müşteri (adet)	636.436	1.501.135	3.620.387
İşlem Hacmi (bin TL)	192.020.017	451.951.470	561.500.898

MEVCUT 6 KATILIM BANKASI'NIN MOBİL BANKACILIK VERİLERİ

	2017	2018	2019/9
Aktif Müşteri (adet)	877.000	1.383.870	1.930.000
İşlem Hacmi (bin TL)	12.249.660	61.780.920	98.993.260

MEVCUT 6 KATILIM BANKASI'NIN ALTERNATİF DAĞITIM KANALLARI VERİLERİ

Ürün/Hizmet (adet)	2017	2018	2019
ATM	1.688	1.922	2.082
POS	88.491	100.893	108.401
Banka Kartı	4.103.410	4.669.097	5.374.646
Kredi Kartı	929.245	1.071.810	1.378.125

Bankacılık sektörünün tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de evrilmekte olduğu dijitalleşme süreci, söz konusu pandeminin etkilerini bir nebze de olsa azaltmış, bankacılık faaliyetlerinin süreklilik göstermesine katkı sağlamıştır. Türk bankacılık sektöründeki neredeyse bütün mevduat ve katılım bankaları birçok ürün/hizmeti mobil ve internet bankacılık kanalları üzerinden sağlamakla birlikte yine bu süreçte şube ve telefon bankacılığı kanallarından da mümkün olduğunca hizmet vermişlerdir.

4.4. Katılım bankaları hem fon kullandırmada, hem de fon toplamada bankacılık sektörünün üzerinde büyüme oranı ile büyümeye devam etmesi, son dönemde katılım hesaplarındaki normal artış trendi devam etmekte olması

Hane halkının ve firmaların nakit ihtiyacı ilk aşamada katılım hesaplarının artış hızını yavaşlattı ancak parasal genişlemeci adımlar katılım hesaplarının artış ivmesini devam ettirmesini sağladı. Merkez bankasının faiz indirimleri katılım bankalarını bu anlamda pozitif etkiler. İşsizlikteki yükseliş ve tasarruf oranlarındaki düşüş katılım hesaplarını olumsuz yönde etkileyecektir. Özellikle bireysel müşterilerin, düşen güven ortamı neticesinde nakit birikimlerini yastık altına almaları böyle dönemlerde gözlemlenebilmektedir. Toplanan fonlarda tam tersi bir durum görmekteyiz. Türkiye’de ilk COVID-19 vakasının yaşandığı tarih olan 10 Mart 2020 tarihi haftalık verilerimizde toplanan fonların toplam tutarı (TL, YP ve Kıymetli Maden toplamı) 242 Milyar TL seviyesindedir. Bir sonraki haftalık veriye baktığımızda %2’lik bir artış gözlemlenmektedir. Yine 11 Nisan 2020 tarihine yani hastalığın ülkemizde zirve yaptığı haftadaki raporumuza baktığımızda toplanan fonlar 261.8 Milyar TL seviyesindedir. Rakamlardan da anlaşılacağı üzere katılım bankacılığı sektörü pandemi süresince toplanan fonlarda yaklaşık %8’lik bir artış yakalamıştır. Bu da katılım bankacılığına olan güvenin ve sektörün bu süreçte ne denli sağlam durduğunun en büyük göstergelerindedir.

4.5. Piyasa Faiz oranının Katılım Bankalarına etkisi

Kâr payı oranlarında azalma ihtimali bulunmaktadır. Son dönemde katılım hesapları kâr payları gelirlerinde düşüşler görülebilir. Ancak bu pandemi sürecinden değil, TCMB’nin politika faizini düşürmesi sonucu ülkedeki faizler genel seviyesinin düşmesinden kaynaklanacaktır. Çünkü fon kullandırma oranları belirlenirken piyasa faiz oranları benchmark (kıyaslama noktası) getiri oranı olarak kullanılmaktadır. Merkez bankasının politika faizlerinde indirim gitmesinin doğal sonuçlarından biri de katılım hesaplarına ödenen kâr payı oranlarının azalmasıdır. Piyasa faizlerinin aşağı yönlü olduğu dönemlerde katılım bankalarının dağıtmakta olduğu kâr payları bundan gecikmeli olarak etkilenmektedir. Bu arada yüksek kâr payı dağıtarak sektörden pozitif ayrılmaktadır. Merkez bankasının faiz indirimine gittiği bu dönemde, geçici bir avantaj. Bir süre sonra katılım bankalarının dağıttığı kâr paylarında da düşüş olacaktır. Krediler batmadığı sürece ekonomik daralma kaynaklı bir etki olmayacağı beklenmektedir. Merkez bankasının faiz indirimleri ve BDDK’nın aktif rasyosu ile ilgili son düzenlemeleri kredi kâr paylarını ve dağıtılan kâr paylarını aşağı yönlü etkileyecektir. Merkez bankası faizleri indirmesinin hemen ardından mevduat bankaları bunu mevduat faizlerine yansıtırlar. Katılım bankaları ise önceki dönemdeki koşullarda kullandığı fonlardan doğan kârı katılım hesap sahipleri ile paylaştığı için piyasa faizlerindeki düşüşün etkisinin katılım hesaplarına yansımaları gecikmeli olmaktadır. Faizlerin yükseldiği dönemlerde ise bunun tersi yaşanmaktadır.

4.6. Ekonomi Yönetiminin Pandemi sürecinde Aldığı Önlemler

BDDK’nın almış olduğu tedbir kararları katılım bankaları tarafından hızlıca devreye alınarak müşterilere destek sağlanmıştır. Müşterilerin nakit akışlarında gözlenen bozulmalar aşırı bir

kötüleşme aşamasında değildir. Hem devlet kurumlarının aldığı tedbirler hem de katılım bankalarının ekonomiyi destekleyici yaklaşımları tehditleri azaltmaktadır. Murabaha müşterilerinin sabit giderleri, taksit ödemeleri, çek ödemeleri devam etmekle beraber gelirleri durma noktasındadır. Destek paketleri olumlu katkı yapmaktadır. Perakende, gıda ve ilaç sektörlerinden tahsilat devam etmekte, fakat hizmet, enerji ve tekstil sektörlerinde performans zayıflamıştır. Talep daralması, üretim ve satış kapasitelerinde düşüş murabaha müşterilerinin bilançolarında geçici bir daralmaya yol açmış ama daralmanın etkisinin kısa süreceği beklenmekte. Toplamda hatırı sayılır bir kötüleşme yok. Sınırlı bir yeniden yapılandırma talebi var, vadesi henüz gelmemiş kredilerin taksit öteleme taleplerine uygun vade seçenekleri ile destek olunmakta. Haziran ayına ertelemeler yapılmış. Müşterilerin kamu kurumlarının sağlamış olduğu destek paketlerinden, vergi teşviklerinden vb. diğer uygulamalardan yararlanmaları süreci en az hasar ile atlatmalarında önemli rol oynamaktadır.

4.7. Farklı hesap türlerinin ve farklı Müşteri kesimlerinin etkilenmesi

Salgın dönemlerinde insanlar ellerinde nakit bulundurmamak istedikleri için düşük getiri ortamının da etkisiyle mevduatlarını katılım hesapları yerine cari hesapta tutmak isteyebilirler. Katılım hesaplarından alternatif kanallara kayma gözlenebilir. Döviz kurlarındaki volatilitenin(oynaklığın) artmasına paralel olarak fon kaynaklarında kısa dönemli TL / döviz / kıymetli maden arasında girişkenliklerin salgın sonrası istikrar sağlandığında normalleşmesi beklenir.

Ekonomik aktivitede toparlanma başlamasıyla birlikte, tüzel tarafta yatırımlar artacağı için fon talebinde canlanma beklenebilir. Bireysel müşteri tarafında ise psikolojik etkinin devamı dolayısıyla harcama alışkanlıklarında değişme beklenmektedir. Kredi kartı ve temel ihtiyaç harici harcama talebinde azalma beklenmektedir.

Yaşanan süreçte hane halkı gelirlerinin azalmasıyla tüketici finansmanı borcundan dolayı mağdur olan insanlar olacaktır. Bu durumda bireylerin borçlarını ödemesinde kolaylık sağlayamayan geleneksel bankalar imaj kaybı yaşayabilirler. Katılım bankaları ise bu noktada daha avantajlı bir konuma sahiptir. Konut ve araç finansmanı gibi asli tüketici harcamaları haricinde tüketici finansmanın neredeyse olmaması, katılım bankalarını yaşanabilecek olumsuz tüketici deneyimlerine karşı koruyacaktır.

Üretim alışkanlıkları da belirgin bir şekilde artacaktır. Katılım hesap sahiplerinin tasarruf eğiliminin genelde tasarruf eğiliminin artmasına paralel olarak artacağı beklenir.

Katılım Bankalarının ticari müşterilerine ağırlıklı olarak hizmet verdikleri gözlemlenmektedir. BDDK'nın Mart 2020 verilerine baktığımızda kullanılan finansmanların toplamı 163.6 Milyar TL seviyesindedir (Finansal kiralama alacakları hariçtir). Söz konusu rakam içerisinde bireysel tüketicilere kullanılan finansmanlar ve bireysel kredi kartlarının toplam tutarı 20.5 Milyar TL seviyesindedir. Yani katılım bankalarının kullandırmış oldukları finansmanların sadece %12,5'i bireysel müşterilere kullandırılmıştır. Pandeminin Türkiye'de görüldüğü ilk tarih olan 10 Mart 2020 tarihinden bugünkü sürece kadar ticari ve iş hayatında tam anlamıyla bir müdahale

olmamış, gerekli tedbirler ve hijyen kurallarının uygulanması önceliği ile ticari işletmelerin çalışmalarına devam etmeleri sağlanmıştır.

4.8. Zor zamanlarda sınımlanacak limanlar

4.8.1. Merkez bankası katılım bankaları ilişkisi

Geçmiş kriz dönemlerinde olmayan bir imkân olarak, artık katılım bankalarının da gerektiğinde TCMB'nin son kredi mercii desteklerinden yararlanabilir durumdadır.

4.8.2. Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu

Bu sigorta hem normal zamanlarda hem de ekonominin yavaşladığı dönemlerde katılım bankası müşterilerine güven sağladığı ve oldukça faydalı olduğu düşünülmektedir. Sigorta elbette riskin olduğu zamanlarda anlam kazanmaktadır. Müşterilere bu güvenin veriliyor olması sadece bu dönem için değil her zaman önem arz etmektedir.

Sigorta hane halkı için bir güvence oluştursa da, finansal risk, fonların çekilmesine yol açabilir. Bu konuda sigorta ikincil önemde olsa da yararlıdır.

Katılım Mevduatı Sigorta Fonu müşterilerin bankada yer alan fonlarını devlet güvencesi altına aldığından hem bu pandemi sürecinde hem farklı kriz zamanlarında tasarruf sahibinin bankadan nakit çekim teşvikini ortadan kaldırmaktadır. Bankaların bu dönemde nakit çekim limitlerini artırmış olmalarına rağmen müşterilerin aksine daha fazla tasarruf eğiliminde olduğunun görülmesi bu güvenin bir göstergesidir.

4.9. Fırsatlar

Rakiplerin gerisinde olan katılım bankaları dağıtım kanallarını genişletmek ve müşteri sayısını artırmak için bu süreci bir fırsat olarak değerlendirebilirler.

Katılım bankalarında vadesiz mevduat oranının yüksek olması ve düşük faiz ortamı katılım bankalarının fonlama yapmasında avantaj yaratabilir. Dijital altyapısını zamanında kuran bankalar için fırsat doğmuştur.

Her ne kadar kriz ortamları bankalara fırsat getirmediği de düşünülse de krizlerin beraberinde fırsatlar getireceği ihtimal dışı görülmemektedir.

Özellikle kurumsal yönetim açısından, kriz yönetimi ve bazı diğer yönetsel yetkinliklerin geliştirilmesi, takım çalışmasına uyum ve aidiyetin pekişmesi gibi bir dizi değişim ve gelişim öğelerinin ortaya çıkacağı beklenebilir.

4.10. Tehditler

Bilanço büyüklüğü itibarıyla sektörün gerisinde olan, sınırlı ürün ve gelir kalemine sahip bulunan katılım bankaları, krizin derinleşmesi durumunda daha kırılgan olabilirler. Konut ve taşıt satışlarındaki düşüşler, murabaha bazlı fon kullanılmayı olumsuz etkiler. İhtiyaç kredileri konusunda katılım bankalarının sınırlı sayıda ürünü bulunmaktadır. Tüketicinin düşüş eğiliminde

olduğu bir ortamda müşteriler murabaha bazlı ihtiyaç kredilerinden çok doğrudan nakit verebilen mevduat bankalarını tercih edebilirler.

4.11. Çalışanların Sağlığı Açısından Geçmiş ve Gelecek Tedbirler

İnsanı kaynak olarak değil “kıymet” olarak görme anlayışını vurgulamışlar. Katılım finansına “İnsanî Finans” denilmesine uygun bir anlayış. Fiziki tedbirler: termal kameralar, dönüşümlü çalışma saatleri uygulanması, uzaktan çalışma için gerekli altyapı kurulması, fazla mesainin kaldırılması. Süreklilik komiteleri kurulmuş.

5. BULGULARIN SORU VE CEVAPLARINA GÖRE ÖZETLENMESİ

Cevaplar:

S.1. “2001 ve 2007-08 ekonomik krizlerdeki deneyimleriniz ışığında, bu krizde katılım bankalarının güçlü yanları nelerdir?” sorusuna katılım bankalarının verdikleri cevaplarda, katılım bankalarının fon kullandırma yöntemlerinin mevduat bankalarından farklı olduğu vurgusu öne çıkmaktadır. Katılım bankaları müşterilerin gerçek mal ya da hizmetlerini finanse etmektedirler, bu nedenle bu dönemlerde katılım bankaları tarafından kullanılan kredilerin geri dönüş oranı mevduat bankalarına göre daha yüksek olmaktadır. Bir katılım bankası bu durumu “yapışkan fonlar” olarak nitelemektedir. İkinci olarak öne çıkan vurgu, katılım bankalarının pazar payının nispi olarak küçük olmasının bu dönemlerde avantaj olduğu yönündedir. Dinamik yapıları sayesinde bankalar daha yeni duruma daha kolay uyum sağlayabilmektedir. Üçüncü ortak vurgu, likidite yapısının, dolarizasyon sürecinde katılım bankalarının güçlü yanı olarak öne çıktığıdır.

Bir banka, katılım bankalarının güçlü yanlarından birisi olarak sadık müşteri olgusuna dikkat çekmektedir.

2001, 2007-2008 ekonomik krizlerine göre, tüm bankacılık sektörünün bu çalkantıda daha güçlü olmasının iki sebebi olarak kamu otoritesinin bankaların riskini azaltıcı düzenlemeleri, ikincisi de bankacılık sektörünün yüksek dijitalleşme düzeyi dolayısıyla operasyonlarını uzaktan yürütme imkânına kavuşmuş olma olgusudur. Böylelikle müşteri hizmetlerinde herhangi bir aksama yaşanmamaktadır.

Değerlendiricilerden birisi, bu durumu ekonomik kriz olarak adlandırmanın doğru olmadığını, bunun sağlık probleminde kaynaklanan, hatta sağlık sektörünü de etkileyen bambaşka bir süreç olarak tanımlanması gereğine vurgu yapmaktadır.

Bir banka bu süreçte katılım bankalarının büyüme oranlarının, hem fon toplama hem fon kullandırma yönünden bankacılık sektörünün üzerinde olduğunu belirtmiştir.

S.2. “*Ekonomideki daralma dolayısıyla katılım hesaplarına ödenen kâr payı oranlarında azalma ihtimali görüyor musunuz?*” sorusuna verilen cevapta; katılım hesaplarına ödene kâr payı getirilerinde bir düşüşün olacağı ancak bunun nedeninin, pandemi süreci değil, TC Merkez Bankasının düşük faiz politikası olduğu belirtilmiştir. Çünkü katılım bankalarının getiri oranları da faiz seviyesine paralel olarak teşekkül etmektedir. Kullandırılan fonların kâr oranı düştükçe katılım hesaplarına ödenen kâr payı oranının düşmesi de olağan bir sonuçtur.

S.3. “*Yakın dönemde katılım hesaplarında daralma bekler misiniz?*” sorusuna beş katılım bankası, katılım hesaplarında bir daralma beklemediklerini, aksine diğer yatırım araçlarında yaşanacak belirsizlikler dolayısıyla genişleme olabileceğini belirtmişlerdir. Bir katılım bankası, bankadaki toplam kanyak girişinde azalma olmayacağı ancak, müşterilerin daha likit halde bulunma güdüsüyle katılım hesaplarından cari hesaplara aktarma olabileceği öngörüsünde bulunmaktadır.

S.4. “*Fon kullandırdığımız murabaha müşterilerinizin durumlarında kötüleşme gözlemliyor musunuz?*” sorusuna verilen cevaplarda; nakit akışı dolayısıyla sektörel gecikmeler olabileceği, ancak bunun yönetilebilir düzeyde olduğu, murabaha müşterilerinin tümü için olumsuz bir durumun olmadığı kanaatini belirtmişlerdir.

S.5. “*Fon kullandırdığınız murabaha müşterilerinizden borçlarını yeniden yapılandırma talebi alıyor musunuz?*” sorusuna verilen cevapta; katılım bankalarının tümü bir kısım müşterilerinden borçlarının yeniden yapılandırılması talebi aldıklarını ve makul çerçevede karşıladıklarını belirtmişlerdir. Bankalardan birisi, bu durumu öngörerek, nakit akışı bozulan veya bozulacağını öngören bireysel ve ticari müşterilerine yönelik geniş çaplı bir ekonomi destek paketi hazırladıklarını ve bu çerçevede müşterilerin taleplerini karşıladıklarını belirtmiştir.

S.6. “*Bu tür kriz durumlarının, katılım bankaları açısından fırsat ve tehditleri nelerdir?*” sorusuna verdikleri cevaplarda, konuyu, birbirini tamamlar şekilde farklı açılardan değerlendirmişlerdir.

KB1, yaşanan sürece kriz diye adlandırmak için henüz erken olduğunu düşünmektedir. Eğer bankacılık sektörü dâhil ekonomiyi olumsuz etkileyecek ciddi sorunlar yaşanır, katılım bankaları da sektördeki diğer bankalar gibi bu yaşananlardan etkilenecektir. Katılım bankalarının uyguladıkları finansman yöntemleri nedeniyle, yaşana süreçten daha az etkileneceklerini, mali bünyelerinin daha sağlam kalacağını belirtmektedir. “Katılım bankalarının reel ekonomik faaliyetleri finanse etmesi, tüketici kredilerinin kredi portföylerindeki payının geleneksel bankalara kıyasla düşük olması ve türev işlemler gibi finansal piyasa işlemlerindeki risklerinin düşük olması, krizlere karşı güçlü olmalarını sağlamaktadır.”

KB2, katılım bankaları dağıtım kanalları ve pazar payı itibariyle rakiplerinin oldukça gerisinde olması nedeniyle, bu tip finansal sıkışıklık dönemlerinde sektörün genel reaksiyonun aksine dağıtım kanallarının genişletilmesi ve müşteri sayısının artırılması önemli fırsatlar olarak ifade edilebileceği görüşünü belirtmiştir. Ancak, krizin derinleşmesi durumunda, bilanço büyüklüklerinin sektör ortalamasının altında kalması ve ürün ve gelir kalemlerinin sınırlı olması nedeniyle daha kırılgan olabilecekleri öngörüsünde bulunmaktadır.

KB3, bu tip ekonominin yavaşladığı ve müşterilerin nakit akışlarının olumsuz etkilendiği dönemlerde katılım bankalarının işlem hacimlerinin geçici olarak düşebileceğini, ancak yaşadığımız süreçte hem devlet kurumlarının aldığı tedbirler hem de katılım bankalarının ekonomiyi destekleyici yaklaşımları ile oluşabilecek tehditlerin azaltılabileceği kanaatini belirtmiştir. Bu tedbirlerin sıkı takip ve uygulanması sonucunda katılım bankaları normalleşme sürecinde müşteri sadakat ve tabanlarını arttırabileceklerdir.

KB4, tüm bankacılık sektörü açısından önümüzdeki dönemde alternatif dağıtım kanallarının önem kazanacağı, tüketim ürünlerinin özellikle de dayanıklı tüketim ürünlerinin tüketiminin azalacağı, reel sektörde üretim hacminin daralacağı, nakit akışlarında yavaşlayacağı tahmininde bulunmaktadır. Bu ortamda reel ekonomiyle yüksek uyumluluk gösteren katılım bankaları, üretimin yavaşlaması ve siparişlerin azalması gibi nedenlerle fon kullandırmakta zorlanabilir.

Bu süreçte fırsatlar ve tehditler bir sarmal gibi iç içedir. Vadesiz mevduat oranının yüksek, genel faiz oranlarının yüksek olması katılım bankalarını fonlama maliyetlerinde avantajlı konuma getirmektedir. Ancak önümüzdeki dönemde kredi kullanımlarının dijital kanallar aracılığıyla olacağını öngörmekteyiz. Mevcut yasal düzenlemeler çerçevesinde katılım bankalarının dijital kanallardan kredi kullandırma imkânları daha dardır. Yaşadığımız sürecin bu alandaki mevzuat düzenlemelerini hızlandırması beklenir. Bu alandaki eksiklerin tamamlanması katılım bankaları için yeni fırsat alanı oluşturacaktır.

KB5, ekonomik kriz ortamlarının, içerdiği belirsizlikler nedeniyle birçok yatırım kararının ertelenmesine, ticaretin durmasına neden olduğuna, dolayısıyla bu ortamın bankalara hiçbir fırsat getirmeyeceği kanaatini belirtmiştir: “Ekonomi tüm aktörleri ile bir döngüdür. Reel ekonominin çarklarının dönmesi finans sektörü içinde hayati bir öneme sahiptir. Bu sebeple kriz dönemlerinde katılım bankalarını finans sektörünün dışında tutarak değerlendirmek pek doğru olmayacaktır. Açıkçası kriz ortamları bankalara hiçbir zaman fırsat getirmemiştir. Dolayısıyla katılım bankalarına da fırsatlar sunmayacaktır.”

Özellikle daha önce tecrübe edilmemiş bu kriz modelinde çok fazla belirsizlik bulunmaktadır. Her geçen gün sürecin kötüye gitmesi, dünyanın tamamını etkisine almış olması, büyük pazarların tamamında üretim ve talep anlamında durgunluk yaşanması hangi sonuçları doğuracak net olarak bilinmemektedir. Dolayısıyla risk yönetiminin de nasıl olacağı belirsizdir. Ülkelerin ve finans sektörünün de işletmeleri ayakta tutmak ve kurtarma planlarına dâhil olmaktan başka seçeneği kalmamıştır. Gün gün gelişmeleri takip etmek ve kriz sonrası hayatın beklentilerini iyi okuyarak doğru hamleleri zamanında uygulamak önem arz etmektedir.

KB6, İnsani finans yaklaşımları nedeniyle, bu süreçte katılım bankalarının müşteri ilişkilerinin güçleneceği kanaatini belirtmektedir.

S7. “Bu süreç atlatıldığında; a) Katılım müşterilerinin davranışlarında, b) Kredi müşterilerinin davranışlarında, c) Çalışanların yetkinliklerinde, d) Bankanın teknolojik hizmet kapasitesinin yeniden yapılandırılmasında, e) Stratejik hedeflerde hangi değişikliklerin olması öngörürsünüz?” sorusuna verdikleri cevaplar her şık için ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

Katılım Müşterilerinin Davranışları ile İlgili Öngörüler. a) Pandemi sonrası süreçte müşteriler dijital kanalları daha fazla kullanacakları, b) Şubelerin daha temiz, sağlık açısından güvenilir ortamlar olması beklentisinin artması, c) Döviz kurlarındaki yüksek volatilité nedeniyle müşterilerin mevduatlarında gözlenen kısa periyotlarda TL, döviz ve kıymetli maden hesapları arasındaki gözlenen hareketliliğin, salgın sonrası dönemde ekonomik aktivitenin global olarak stabilize olması ile birlikte katılım hesaplarının da daha stabil hale gelmesi, d) Genel olarak tasarruf eğiliminin artması, e) Müşterilerin spekülâtif enstrümanlardan uzak durarak, orta vadede likitte kalan bir yaklaşım içerisinde olacakları öngörülmektedir.

Kredi Müşterilerinin Davranışları ile İlgili Öngörüler. a) Kredilerin yeniden yapılandırılması, daha esnek teminat koşulları, b) Dijital kanallardan sunulan hizmetlerin artması, c) Üretim tarafında 2-3 yıl için yatırım harcamalarını durması, d) Ekonomide toparlanmanın başlamasıyla birlikte kurumsal müşterilerin kredi taleplerinde artış, e) Tasarruf eğiliminin artması nedeniyle bireysel tüketim kredileri ve kredi kartı kullanımında azalma, f) Müşterilerin bütçe yönetiminde daha muhafazakâr ve titiz davranacakları öngörülmektedir.

Çalışan Yetkinliklerinde Değişme. a) Bundan sonra çalışanlarda aranacak en önemli yetkinlik dijital araçlara yatkınlık ve uzaktan çalışabilme olarak öne çıkmaktadır. Bankaların, çalışanlarının dijital yetenek ve uzaktan çalışma yeteneklerini geliştirmeye yönelik eğitimler artacaktır. b) İlâve olarak kriz yönetimi, takım çalışmasına uyum ve kurumsal aidiyet çalışanlarda aranacak yetkinlikler olarak zikredilmektedir. Kurumlar bundan sonraki süreçte esnek çalışmanın nasıl daha verimli hale getirileceği konusuna daha fazla yoğunlaşacaklardır.

Teknolojik Hizmet Kapasitesinin Yeniden Yapılandırılması. Bankaların dijitalleşme konusunda hazırlıklı olduğu, ancak bundan sonraki dönemde bu kapasitelerini daha da geliştirme yönünde yatırım yapmalarının beklendiği ifade edilmektedir. Teknolojik üstünlük rekabetin önemli bir unsurudur. Teknolojik alt yapının uzaktan çalışmaya imkân vermesi, değişen müşteri beklentilerini karşılayacak esneklikte olması, çalışanların ve müşterilerin beklentilerini ölçme yeteneğine sahip olması, operasyonel riskleri ortadan kaldırması, müşteri bazında kişiselleştirilebilen ekranlar ve biyometrik analizler yapabilmesi beklentiler dâhilindedir.

Stratejik Hedeflerde Değişiklik. Bankaların tümü stratejik hedef olarak dijitalleşmeye yatırım yapmış durumdadır. Uzaktan çalışmanın yaygınlaşması, mobil şubenin banka ile iletişimde müşteriler tarafından birinci kanal olarak kullanılacağı öngörülmektedir. Bu süreç dijitalleşme ve uzaktan çalışma sistemlerine yatırımı hızlandırmıştır. Bankalar uzun dönemli hedeflerinde bir sapma öngörmemektedirler. Sürecin ne zaman sona ereceğine bağlı olarak, kısa ve orta vadede

finansal hedeflerde gözden geçirme ortaya çıkabilir. Bu süreçle birlikte önemi artan sağlık, gıda, teknoloji, e-ticaret öne çıkacağı öngörülmektedir.

S.8. “Klasik mevduat bankaları ile kıyasladığınızda bu ekonomik kriz karşısında katılım bankalarının üstünlükleri nelerdir?” sorusuna verilen cevaplarda; a) Katılım bankalarının fon kullandırmada mal veya hizmet alımında reel ekonomik faaliyetleri finanse etmeleri, b) Katılım hesaplarına sabit bir getiri taahhüdünün olmaması, c) Kur riski taşımaması, d) Kredi portföyü içinde tüketici kredilerinin oranının düşük olması, e) Sınırlı pazar payı, f) Dinamik organizasyon yapıları, g) Sadık müşteri kütlesi bu dönemde üstün yanları olarak öne çıkmaktadır.

S.9. “Katılım hesaplarının belirli bir tutara kadar Katılım Mevduatı Sigorta Fonu’nun güvencesi altında olmasının böyle günlerde yararlı olacağını düşünür müsünüz?” sorusuna verilen cevaplarda; beş katılım bankası devletin güvencesinin müşteri güvenini sağlamada önemli olduğunu belirtmişlerdir. KB6, böyle bir güvenceye uygulamada ihtiyaç olmayacağı kanaatini belirtmiştir.

6. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Ekonomideki her büyük kriz sektörlerde bir takım yapısal değişikliklerin de önünü açar. Türkiye’de 1984 yılında faaliyete başlayan katılım bankaları, ekonomideki çalkalanmalara paralel olarak birçok sınavdan geçti. 2001’de bütün bankacılık sektörünü etkileyen krizde 20 bankanın faaliyetini durdurdu. Aynı dönemde, katılım bankacılığı sektöründe, o zaman özel finans kurumu adıyla faaliyet gösterenlerden kurumlardan birisi kapandı, bir diğeri el değiştirdi. Bu büyük kriz, özel finans kurumlarının Bankacılık Kanunu kapsamına alınmasının önünü açtı ve katılım bankaları o günden bu yana dünyada örnek teşkil edecek sağlam bir mevzuat altyapısına kavuştu; katılım hesaplarının belli miktarı TMSF güvencesine kapsamına alındı. 2001 krizi daha geniş çapta bütün bankacılık sektörünün risk yönetimi anlayışının yerleşmesine, bu bağlamda çok sıkı düzenlemelerin yapılmasına, bankaların içinde, doğrudan yönetim kuruluna bağlı olarak risk yönetimi birimlerinin oluşmasına zemin hazırladı.

2019’un son çeyreğinde Çin’de ortaya çıkan Covid-19 süreci, gelişen ulaşım teknolojisi ve yoğun insan hareketliliği nedeniyle kısa sürede bütün dünyayı etkiledi. Ulaşım teknolojisinin bunca gelişmiş olmasına rağmen, pandemi, ironik biçimde insan hareketliliğini bütünüyle durdurdu. Bu hareketsizlik doğal olarak ekonomik hayatı da etkiledi. Biz bu araştırmada, pandeminin katılım bankacılığı sektöründeki etkisini araştırmaya çalıştık. Katılım bankalarının, finans ve bankacılık sektörünün bir alanı olması itibarıyla bu araştırmada elde ettiğimiz bulguların bir kısmı muhtemelen bankacılık sektörüne genellenebilir niteliktedir. Müşterilere uzaktan hizmet verme gibi. Türkiye’de bankacılık sektörü her dönem dünyadaki teknolojik gelişmeleri yakından izlemiş, hatta bu alanda gelişmiş statüdeki ülkelerden çok önce yeni gelişmelere göre altyapısını yenilemiştir. Dolayısıyla bu pandemi döneminde bankaların tümü müşterilerine uzaktan hizmet sunma kapasitesine sahip durumda idi. Bu koşulların belki bu yatırımları daha da hızlandırıcı etkisi olduğu söylenebilir. Burada kaydedilmesi gereken bir başka husus, sadece bankaların değil diğer kurum ve kuruluşların, bireysel müşterilerin de

uzaktan çalışma teknolojisine sahip olmalarıdır. Böyle olunca bankacılık sektörü hem mevduat kabulü, bankacılık hizmetleri ve kredi kullanma açısından hizmetlerini eksiksiz sürdürebilmişlerdir. Hizmet üretme sürecindeki bu deneyimin, pandemi atlatıldıktan sonra da bankacılık sektöründe iş süreçlerinin dijitalleşmesini daha da derinleştirilmesi, hatta bazı alanlarda yeni mevzuat düzenlemelerinin yapılması sonucunu doğurması beklenebilir. Buna paralel olarak, çalışanlarda da uzaktan çalışabilme kapasitesi, teknolojik uyum becerisi, sanal takımların bir üyesi olma becerileri, yeni koşullara hızlı uyum sağlama kapasitesi daha fazla öne çıkan özellikler olacaktır.

Araştırma sorularının analizinden, katılım bankalarının, Konuya özel olarak katılım bankacılığı açısından bakıldığında, katılım bankalarının bu süreçte diğer ticari bankalardan ayrıştığı alanlar aşağıdaki şekilde özetlenebilir.

1. *Çalışma usulleri.* Katılım bankaları müşterilerden para toplarken sabit bir getiri oranı taahhüdünde bulunmamakta, kredi kullanımından elde ettikleri gelirin belli bir oranını katılım müşterileri ile paylaşmaktadır. Katılım bankaları kredi kullanımında üretim, mal ticareti veya hizmet gibi reel ekonomi ile ilgili ilişkileri esas almaktadır. Dolayısıyla bu tür ekonominin daraldığı dönemlerde kredilerin geri dönüş riski daha düşüktür.
2. *Müşteri yapısı.* Katılım bankalarının belli oranda sadık müşteri kitlesi bulunmaktadır.
3. *Pazar payı.* Katılım bankaları genel bankacılık sektörü içinde %6'lık bir paya sahiptir. Nispi olarak bilançolarının küçük olması bu tür kriz dönemlerinde risklerin daha kolay yönetilebilmesine imkân vermektedir.
4. *Spekülatif işlem yapmamaları, bilançolarında kur riski taşımamaları.*

2001 Krizinin katılım bankaları açısından en önemli kazanımı, Bankacılık Kanunu şemsiyesi altına girmiş olmaları ve TMSF güvencesini kazanmış olmalarıdır. Katılım Bankalarının ortak kuruluşu olan TKBB'nin bu alandaki sürükleyici ve koordine etkisi yüksektir. Bu birlik sayesinde katılım bankacılığı hizmetleri, müşteriler açısından daha şeffaf ve izlenebilir duruma gelmiş, sektörde ortak bir dil oluşmuş, kamu otoritesi ile ilişkiler daha etkin hale dönüşmüştür.

Katılım bankaları yöneticileri, bütün sektörü etkilediği gibi, Covid-19 pandemi dolayısıyla kendi müşterilerinin de etkilendiğini, gelen talepler üzerine bazı müşterilerin kredilerinin yeniden yapılandırıldığını, kısa dönemli olarak bunun büyük bir risk oluşturmadığını belirtmektedirler. Ancak salgının uzaması durumunda bu olgu ve algı değişmeye açıktır. Katılım bankalarının yöneticileri, Covid-19 pandemi döneminin kaynak girişini etkilemediğini belirtmektedirler.. Hatta spekülatif işlemlerden kaçan müşteriler için katılım bankalarının bir cazibe merkezi olmasını, dolayısıyla kaynak girişinin daha da artmasını beklediklerini belirtmişlerdir. Kaynak yapısı içinde cari hesap ve kıymetli madenler oranının artması beklenmektedir.

Son bir ay içinde düşük faiz ortamı ve konut sektörünü canlandırmayı amaçlayan teşvikler nedeniyle bankacılık sektöründe mevduat artışı duraksamış, kredi hacmi ise yükselmiştir. Bu

gelişmelerden katılım bankalarının mevduat bankalarına kıyasla daha fazla etkilendiği ve toplanan fonlarda çok küçük düşüşler, kullanılan fonlarda ise mevduat bankalarından daha yüksek bir oranda büyüdüğü raporda yapılan sayısal analizlerle ortaya konulmuştur.

KAYNAKLAR

IFDI2019,ICD-REFINITIV Islamic Finance Development Report 2019, www.icd-ps.org

[www.tkbb.org.tr/Sektör Bilgileri/ Mukayeseli Tablolar](http://www.tkbb.org.tr/SektörBilgileri/MukayeseliTablolar)

[www.bddk.gov.tr/Veriler/Haftalık Bankacılık Sektörü Verileri](http://www.bddk.gov.tr/Veriler/HaftalıkBankacılıkSektörüVerileri)

[www.tcmb.gov.tr/İstatistikler/Parasal ve Finansal İstatistikler/Haftalık Para ve Banka İstatistikleri](http://www.tcmb.gov.tr/İstatistikler/ParasalveFinansalİstatistikler/HaftalıkParaveBankaİstatistikleri)

EK 1: Soru seti

“COVID-19 SALGINININ NEDEN OLDUĞU EKONOMİK DURAKSAMANIN KATILIM BANKALARI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ” ARAŞTIRMASI

Lütfen aşağıdaki soruları, Covid-19 Salgın sürecinin Katılım Bankacılığına etkileri konusunda mümkün olduğunca ayrıntılı şekilde cevaplandırınız.

1. Covid-19 Salgınının ülkemizden önce Çin'de ve diğer ülkelerde açıkça ortaya çıkması üzerine muhtemel olumsuzlukları öngörüp finansal ve ekonomik tedbirler yanında çalışanlarınızın sağlığı açısından da tedbir alma imkânı buldunuz mu? Bundan sonrası için bu konularda almayı düşündüğünüz tedbirler nelerdir?
2. Salgın sürecinde çalışanların ofis dışında iş yapmaları verimliliğinizi nasıl etkiledi?
3. 2001 ve 2007-08 ekonomik krizlerindeki deneyimleriniz ışığında, bu krizde katılım bankalarının güçlü ve zayıf yanları nelerdir?
4. Bu tür kriz durumlarının katılım bankaları açısından fırsat ve tehditleri nelerdir?
5. Ekonomideki daralma dolayısıyla katılım hesaplarına ödenen kâr payı oranlarında azalma ihtimali görüyor musunuz?
6. Yakın dönemde katılım hesaplarında daralma bekler misiniz?
7. Fon kullandığınız murabaha müşterilerinizin durumlarında kötüleşme gözlemliyor musunuz?

8. Fon kullandığınız murabaha müşterilerinizden borçlarını yeniden yapılandırma talebi alıyor musunuz?

9. Bu süreç atlatıldığında;

- *Katılım müşterilerinin davranışlarında,*
 - *Kredi müşterilerinin davranışlarında,*
 - *Çalışanların yetkinliklerinde,*
 - *Bankanın teknolojik hizmet kapasitesinin yeniden yapılandırılmasında,*
- *Stratejik hedeflerde,*

Hangi değişikliklerin olmasını öngörüyorsunuz?

10. Klasik mevduat bankaları ile kıyasladığınızda bu ekonomik kriz karşısında katılım bankalarının üstünlükleri nelerdir?

11. Katılım hesaplarının belirli bir tutara kadar Katılım Mevduatı Sigorta Fonu'nun güvencesi altında olmasının böyle günlerde yararlı olacağını düşünür müsünüz?

12. Konuyla ilgili önemli gördüğünüz diğer yorumlarınızı paylaşmak lütfunda bulunursanız memnun oluruz.